

A MAGYAR KÖNYV PUSZTULÁSA

A mai emberiség a gondolkozás kitisztulásának korában él. E folyamat előterében a pápaság áll, mikor elsőnek jelentkezik a komoly korszerűsítés munkájával az elkövetkezendő Zsinat keretében. De maga az Egyén is tisztul, s két szörnyű világháború, valamint az azóta is tartó hatalmi versengés tapasztalatain okúlva, világosabb munkára szorítja vezetőit. Mielőtt újabb áldozatokra vállalkozik, megvizsgálja miről van szó, s a divatot kivéve, nem rohan vakon bárki után, hogy élete és boldogsága árán mások önző célkitűzéseit szolgálja. Egyik oldalon öngyilkosságra készül új találmányai segítségével. A másikon sokkal józanabb: visszanez multjába, hogy abból tanulva, szebb jövőt alkosson. Multjából kitűnik, hol csalták meg; mily szörnyűségeket csináltak vele; hogyan taposták ezerszer a megsemmisülésbe néha egy ember, egy család, vagy egy pártos összeállítás érdekében. E tapasztalatok birtokában minden erejével az erőszak ellen lázad és ha sikerül kiküszöbölnie ezt a fogalmat: remélhető, hogy végre célhoz ér. Egyetlen családba kereteződik az emberiség, s nem lesz többé színes kendők, recsegő trombiták vagy partjelvények lelkesítésével véghezvitt mézszárlás a Földön.

Fenti folyamat vizsgálató tünetei mutatkoznak abból a hatalmas táborból, melyet ma még vasfüggöny mögötti résznek nevezünk, melyet nyers és éles fegyverek tartanak haszontalannak bizonyított beteg eszmék és hatalmi örültek uralma alatt. Miután az utóbbiak világosan látják helyzetük tarthatatlanságát, s azt is, hogy a gondolkozó ember ilyen eszközök igénybevételével soha többé félre nem vezethető: többek között Magyarországon is több teret engednek a szabad vélemény-nyilvánításnak. Egyelőre így akarják leplezni a valóságot, vagyis a szörnyű szellemi elnyomást. A szabad népek gondolkozói azonban, amikor szívesen fogadják e morzsát is, - lévén azok egészséges tápszerek -, nem hajlandók a morzsát a szabadság egész kenyérének tekinteni s átlátnak a szitán, melyet az orosz nacionalista világhatalmi indulat a kommunizmus beteg s rég megbukott

kereteiben eléjük tart.

E gondolatok papírravetése feltétlenül szükséges hozzá, hogy megértsük, miért jutnak el hozzánk a Magyarországon egyre-másra kiadott pompás és politikamentes tudományos könyvek? Olyan könyvek, melyek nyomdaipari vagy szerkesztési szempontból a világ bármely részén előállított művekkel felvehetik a versenyt, tudományos szempontból pedig komoly, maradandó értéket jelentenek. Otthon a rendszer egymásután kaparja elő ama tudósainkat, akiket huzamosan "kiküszöböltek", mert csak tudósok voltak és nem politikusok is. Otthon rájöttek, hogy a hatalom élete csak úgy húzható ki ideig-óráig még, ha a világon immár köztudatnak örvendő politikát hasznos és értékes engedményekkel leplezik s ily módon próbálják népszerűsíteni rendszerüket. Átalakítják a börtönt fényes szállodává: hátha betéved abba néhány még kifosztható, valutás vendég.

Az úgynevezett Képzőművészeti Alap, más Alapokkal karöltve valóban gyönyörű és komoly művekkel áraszt el bennünket. Így jutunk hozzá pompás történelemkönyvekhez, melyekből nem hiányoznak a „királyok dicséreti”. Így került asztalunkra legutóbb FITZ József: A MAGYAR KÖNYV TORTÉNETE c. mű is, amelyben világosan megírják, hogy a magyar kultúra fejlődésének útvonalán mily értékes és időtálló munkát végeztek a papok, mikor elődeinket a tudás kincseivel megajándékozták s ezáltal népünket Európa nagy családjába beillesztették. Nincs ebben a könyvben egyetlen szó politikáról, sem pártról, amely semmi egyéb, mint néhány ember jólétének biztosítója, milliók számlájára.

A szándék csalárdságát leplezni nem lehet, mert a mai emberiség a gondolkozás kitisztulásának korában él. Viszont a könyv, mint eredmény, nyugodtan elfogadható, mert amikor megtudjuk belőle, hogy mi mindent műveltek velünk az egymáson taposó és a gyengébbeket eltaposó hatalmak tíz évszázad folyamán, megtudjuk azt is, hogy most sincs más-képpen s amit korábbi elnyomók meghagytak nekünk, azt új, jelenlegi elnyomóink igyekeznek elszedni tőlünk.

Áll ez a tétel a MAGYAR KÖNYVRE is! Hová lettek régi kodexjeink? Hol vannak? Hová tették vagy teszik manapság otthon azokat a műveket, amelyeknek szerzői, vagy tartalmuk nem kívánatos a jelenlegi rendszer szempontjából?

A MAGYAR KÖNYV TORTÉNETE című munka ismertetése során mindenképp arra kell rámutatni, hogy amely

órában a gyűlölködés felülkerekedik a kötelező nyugalmas együttélés fogalmán, megszűnik nemcsak a tulajdonisztelet, a különbnek minden körülmény között kijáró elismerés, hanem az emberrel született rombolási vágy is azonnal jelentkezik. Ennek tulajdonítható, hogy a magyar Könyv nemcsak jogtalan eltulajdonítás (egyszerűbben: lopás), hanem még alaptalanabb megsemmisítés áldozata volt az elmúlt századok folyamán. Nemcsak vad ázsiai tatárság, állati romboló-szenvedély, hanem nyugati kultúrgyűlölet is hozzájárult ahhoz, hogy világhírű magyar könyvtárakból annakidején pusztá falak maradtak meg csupán, és ma még felfedezhető könyvtulajdonaink Európában szétszórva, idegenben található meg. Senkinek sem jut eszébe, hogy e műveket nekünk békés úton visszaadja. Kivilágosuló korunk nem mond le az önzésről, melynek keretében nyugodtan visszatartja mások tulajdonát, akár hadizsákmány, akár egyéb címeken. Híres könyveink pusztulásáról valóságos rémregényt tár eléink Fitz József (a budapesti Széchenyi-Könyvtár volt igazgatója) művének vonalán.

Kezdjük talán ott, hogy amikor a magyarok bejöttek Európába, nem úgy „néztek ki”, mint akik bizalomkeltő külső és belső tisztasággal büszkélkedhetnek. Ugyanakkor Európában már vígan folyt a könyvcsinálás. E kultúrunka kizárólag a szerzetesi kolostoroknak jutott ki, mondhatnók, a pogány Római Birodalom összeomlása, illetve a kereszténység felvétele óta. István király két lehetőség között választhatott. Vagy megtanítja népét az európai népek életmódjára, vagy Európa közös erővel visszaűzi a magyarokat Ázsiába. Az első lehetőség választásával járt a szerzetesek behívása, mert a papságon kívül senki sem értett Európában semmihez sem, kivéve az öldöklést, meglévő tulajdonok elpusztítását és a gyengébbek (a gyermekek és a nők) megsemmisítését.

Az embernek az állattal szemben való felsőbbségét nem a pusztítás, hanem az alkotás készsége jellemzi. Szent István nem a kalandozásokra, hanem nagyrészt könyvekre alapozta országát.

A tihanyi apátság, 1055-ben történt alapításakor, öt kódexet kapott ajándékba. Akkor valószínűleg megvolt már első magyar irodalmi termékünk, az INSTITUTIO MORUM (Intelmek Imre herceghez: István király műve) is. I. László királynak a pannonhalmi apátság vagyonát számbavevő oklevele már 80 kötetes könyvtárat említ. A pécsváradi ko-

lostorban 35, a bakonybéliben 84 kötet volt. S e 204 kódexből ma egyetlen egy sincs már meg.

Hiába dolgoztak a kolostorok scriptuarium-jaiban (könyvmásoló műhelyeiben) a barátok, az illuminátorok (képrajzolók) és a ligátorok (könyvkötők). Munkájuk eredményét vad erőszak és sötét bűn semmisítette meg. Azóta is így kerül az alkotás a pusztítással szembe, - és a gondolkodás kitisztulása egyáltalán nem jelenti még a felvilágosodás keretében elképzelhető hasznos kultúr-békét. Mivel az emberi lét a fenti két alap nélkül nem tud meglenni, világos, hogy az emberek azért alkotnak, hogy legyen mit megsemmisíteni. Pusztulásból képződik új élet és csak meglévő dolgok semmisülhetnek meg.

István és az utána következő öt király élete folyamán oly könyvről, mely Magyarországon készült volna, nem tudunk, írja könyvében Fitz. Hazánkba tehát elsőnek talán nem is a hittérítők, hanem a könyvek jöttek be s hogy ezt István király megengedte, azt a tényt bizonyítja, hogy István valóban európai szabású, művelt uralkodó volt.

Az első magyar földön készült kódex Salamon király idejében „született” és Szelepcsényi Kódex néven ismeretes. 1092 táján készült egy másik, a Habóti Sacramentarium c. könyv is, a zalamegyei habóti bencés apátság rendelkezése. A könyvkészítés teljes lendülettel a magyarországi kolostorokban, 100 esztendővel Szent István uralkodása után, indult meg. Ezzel szétmállott a Freisingeni Ottó, bajor herceg, valamint a szentgalleni krónika szomorú leírása szerinti vad, osztják-burján-szabásu magyarság rettegett szerepének elképzelése Európában, - és a könyv útján népünk helyet foglalhatott az európai népek közös asztalánál.

A Habóti-kódex a zágrábi érseki könyvtárban van. Hogyan és miért került oda? Miért nem maradt Magyarországon?

Hogyan és miért került a Könyves Kálmán idejében készült Admonti Kódex a felsőausztriai Admontba, ahonnan csak igen körülményesen lehetett a könyvet visszakapni.

„Sok könyvünk pusztult el háborús cselekményekben, másokat a tatár, majd a török megszállás, vagy a XVIII. századvégi szekularizáció elől menekítettek külföldre, ismét másokat pedig elkótyavetyéltek s így kerültek ki az országból” - írja Fitz József. E könyvek túlnyomó része végleg elveszett. Alig néhányat sikerült mégis felfedezni, persze mindig idegenben. Így jártunk a Csatári (Gutkeled) Bibliá-

val, amely eredetileg a zalamegyei csatári bencés apátság könyvvállományába tartozott. Az apát a két falut megérő könyvet 1263 körül elzálogosította s bár visszaváltotta, a könyv mégis az ausztriai Admontban maradt. Az 1932-ben Ausztriával kötött velencei egyezmény értelmében visszakértük, de az osztrákok nem teljesítették kívánságunkat annak ellenére, hogy Gerevich Tibor száz és egy bizonyítékkal igazolta a könyvhöz való tulajdonjogunkat. A kódex ma is a bécsi Nemzeti Könyvtárban van.

A velencei egyezmény értelmében a bécsi Nemzeti Könyvtárból ástuk ki P. Magister (a Névtelen Jegyző) GESTA HUNGARORUM (a magyarság viselt dolgainak története) című könyvet. Ezt visszaadták nekünk. A vatikáni könyvtárban van Juliánus barát uralvidéki útjának leírása, egy szintén Magyarországon készült mű. 1922-ben német hadikárpótlás fejében egy müncheni antikváriusnál felfedezett másik magyar könyv (szentbeszédgyűjtemény) került ki a löweni Egyetemi Könyvtárba. Német hadikárpótlást fizetnek magyar könyvvel: mi ez? Nem először jártunk így: az első világháború után a háborút kezdeményező Ausztria megkapta tőlünk a Burgenland néven ismert nyugati magyar területeket. Mi ez?

Mi ez? A magyar államvezetés mindenkori ügytelensége.

Külföldről verekedtük vissza a BÉCSI KÉPES KRÓNKA című kódexünket. A JÓKAI-KÓDEX -et Londonból szereztük vissza 1450 fontért, 1925-ben.

Legnagyobb könyvgyűjtőnk (aki el is olvasta azt, amit gyűjtött) Mátyás király volt. Könyvtára, a világhírű CORVINA, melynek talán a legelőkelőbb rész jutott az akkor 340 szobás budai várban, soha nem látott jövést-menést biztosított kultúrszempontból, viszont későbbi szétzüllésének méreteire nincs még egy példa széles e világon. Mindössze 170 hiteles Corvin-kötet maradt fenn, a többi több százra tehető könyv elveszett. Nemcsak kulturális, hanem fegyveres jövésmenéstől hangos országunk sohasem a háborúkat felidéző politikai bűntevők vagyonából, hanem legtöbbször a szellem és alkotás magyar kincseiből fizetett a századok folyamán. Mátyás „minden esztendőben harmintz három ezer arany forintot költe az író deákokra” - írta Heltai Gáspár CHRONICÁ-jában. Ez az összeg akkor óriási vagyon volt! Elképzelhető, hogy mily tömegű könyvet készítettek e pénzért az aránylag gyorsan dolgozó „deákok”. Nem csoda, hogy a budai királyi könyvtár a maga idejében a világ

leghíresebb könyvtáraként volt ismeretes. Egyesek szerint a római VATICANA 4000 kötetes állományát is meghaladta a budai könyvgyűjtemény.

Hiába láncolták oda a falhoz a köteteket, hiába őrizték minden elképzelhető módon: az emberek akkor is épügy elemelték a könyveket, mint teszik ma, ha tehetik. Fitz meg is emlékezik egy a Corvinát erősen dézsmálgató, s II. Lajos vendégeként ismételtén Budán járt bécsi humanista, Alexander Brassicanus nevű úriemberről, aki 1530-ban írt levelében megerősítette Mátyás könyvtárának elsőségét, miközben egy csomó könyvet magához vett és külföldre menekített.

Nagy királyunk halála után megkezdődött a Corvina teljes züllése. Corvin János szekéredékszámra akarta Olaszországba szállítani a könyveket; a csontmezei ütközetben azonban a magyarok visszaszerezték a szállítmányt. Ez sem használt: a kancellária hivatalnokai, a diplomaták, stb., kikölcsönözhatték a könyveket, melyeket aztán sohasem adtak vissza. Így kerültek Corvináink Bécsbe, Prágába, Nürnbergbe, Londonba, Rómába. Ulászló király korvinákat ajándékozgatott híveinek. Magyar főnemesek is segédkeztek a könyvek széthordásában. Miksa császár követe, Cuspinianus, huszonötször járt Budán s minden alkalommal könyvet vitt uralkodójának. A Miksa által alapított bécsi udvari könyvtár felirata még ma is hirdeti: „MAGNA PARTE LIBRORUM SERENISSIMI REGIS MATHIAE CORVINI LOCUPLETATA” (nagy részben Mátyás király könyveivel gyarapított). A mohácsi csata után a menekülő Mária királynő vitt magával korvinákat. Mikor a török 1541-ben elfoglalta Budát, Izabella királyné távozott nagy könyvraományok kíséretében Erdély felé. E könyvek később tűzvészben pusztultak el. Ami viszont a törökök kezébe került, 22 kódex kivételével, mind eltűnt. Később Konstantinápolyban zsibvásáron lehetett korvinákat venni néhány garasért. II. Abdul Hamid szultán 15 kódexet küldött „ajándékba” I. Ferenc Józsefnek. 1686 körül a Budán zsákmányoló császári katonák korvinák papíryanagából csináltak fojtást muskétáikba. Fogel József (1927) szerint kódexeink két világrész 12 országában vannak szétszórva, 58 kötet német, 39 kötet olasz földön van ma is belőlük.

Helyesen írja Ruffy Péter a Budapesten megjelenő MAGYAR HIREK 1962 március 15-iki számában „A KORVINÁK HETE” cím alatti cikkében, hogy amint Rembrandt mestert sem lehet sírjából felkelteni, hogy elveszett képeit újra megfesse, úgy a korvinákat sem lehet újra megírni rég

elporladt szerzetesekkel. Ő közli az örömdetes hírt, hogy nem 170, hanem 172 korvinánk van már. Egyiket a vatikáni könyvtárban, a másikat pedig a manchesteri CHETHAM LYBRARY-ban találták meg, illetve fedezték fel. Végeredményben ma 32-öt őriznek a Széchenyi Könyvtárban, 11-et az Egyetemi Könyvtárban, egyet a Tudományos Akadémián és egyet pedig a győri papnevelőben. Ruffy egyébként a 4000 kötetjéről ismert egykori királyi könyvtárunk állományát, elfogadható kutatások eredményeként, 500-1000 kötetre szállítja le. Ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy 1. a magyar nép nem üldözéssel, hanem hálával tartozik a papságnak, mert ez a réteg illesztette be annakidején Európa kultúrscsaládjába, - 2. a magyar könyv pusztulásának szomorú története is igazolja, hogy bár a háborúk mindig mehozozzák az anyaggal összefüggő tudomány gyors és kiadós haladását, művelődés terén azonban kétszeresen visszavetik az emberiséget, - és 3. igazán itt az ideje, hogy minden ember a Földön meg is tarthassa tulajdonát, melyet tudásával, szorgalmával szerzett. Sajnos e szép gondolattal egyelőre úgy állunk, mint Bernard SHAW, a nagy angol író, akit egyszer megkért valami ragyogó szépségű színésznő, vegye el feleségül. - Képzeld csak el, Mester, a maga eszével és az én szépségemmel rendelkező gyermekeink mily nagyszerű „alkotások” lesznek! Shaw erre a különös állításra és kérésre így felelt: Rendben van! De mi lesz akkor, ha gyermekeink a maga eszét és az én szépségemet öröklik?

A ma élő emberiség vajjon az örök Idő és a pusztító Haladás miféle házasságának gyermeke?